

Příloha č. 2 Doplnkové analýzy potenciálu cestovního ruchu regionu Hranicko

Legendy, příběhy

Potštát a okolí

K Potštátu se váže několik pověstí, jedna z nich vypráví o záhadných vraždách dětí. Na svědomí je měl bývalý správce panství, který se stal vlkodlakem. Vlk byl chycen a zabit, v okamžiku skonu se ale opět proměnil v člověka. Po smrti ho země nechtěla přijmout - museli mu hlavu oddělit od těla, useknout ruce a nohy a odvézt na proklaté pohřebišť.

Jiná pochmurná historie se váže k ženě, která se v noci měnila v mūru a sála krev mužům...

Další legenda se váže k pohostinství U tlustého Jana. Prý tím slovutným "tlustým Janem" byl jistý hostinský, který musel mít speciální židli a z ní se zvedal pomocí důmyslného kladkostroje.

I Potštátské skalní město má svou tajemnou historii. Na vrcholu skály Čertovo kopyto je prohlubeň ve tvaru kopyta (od toho odvozen název). Dupnul si tady údajně dopálený čert, kterému se nepodařilo z balvanů postavit přehradu.

Další se uvádí v souvislosti s Čertovou kazatelnou, kde je umístěn kamenný křížek s letopočtem 1723. Podle pověsti se tady do země propadnul hostinec, protože jeho návštěvníci se opovážili tančit v době půstu.

Další pověst se týká hradu Purchartu. Vypráví se, že poslední majitel byl loupeživým rytířem, který ještě před rozbořením hradu stačil v podzemí ukrýt poklad. Cennosti hlídá černý pes s kočkou a kohoutem.

Pozůstatky hradu Svrčova (u Teplic n. B.) - vybudovaného na skalnaté výspě, která strmě spadá do údolí Bečvy. Hrad vznikl koncem 14. století, jeho zakladatelem byl pravděpodobně Hereč Svrč ze Zdounek, od jehož rodového jména je odvozen i název hradu. Svrčov měl sloužit k ochraně statků olomouckého biskupa. Rytíři ze Svrčova drželi hrad do konce 15. století, kdy jej opustili a nechali zpustnout. Za dalších držitelů - Pernštejnů - se již v r. 1548 uvádí jako pustý. Rozsáhlé zříceniny se dochovaly až do poloviny 18. století, kdy byly rozebrány a použity pro stavbu nového kostela v Hranicích. Zachovala se nepatrná část zdiva (základy obytné budovy a pozorovatelný) a četné terénní nerovnosti. Z hradiště se otvírá nádherný pohled na Teplice s Kelčským Javorníkem v pozadí i na část Hranic s výsekem krajiny Moravské brány.

Podle pověsti obýval Svrčov v 15. století bohatý a svobodný rytíř Michal, který se zamiloval do manželky svého souseda - zemana z tvrze v Ústí. Rytíř pozval jednu zemanu na lov divočáků, z něhož se jeho společník (a sok) již nevrátil. Vdova se brzy provdala za pána svrčovského hradu; když se novomanželé vraceli v kočáře z obřadu, propadla se s nimi zem a oba i s koňmi se zřítily do propasti.

Jindřichov

O Jindřichovu kolují dvě pověsti:

První z nich se týká pokladu, který je prý ukryt v nedalekém „domácím vrchu“. Na tomto vrchu prý stával zámek, který pro lakomost jeho obyvatel zmizel z povrchu zemského se vším všudy. Místo, kde leží, je možno občas poznat podle modrého světélka a někdy též podle ohnivého pudla. O Velikonocích na Květnou neděli se dokonce na stráni odkrývá v důsledku působení záhadných sil vstup, vedoucí k pokladu. Kdysi tam na Květnou neděli přišel chudý

muž, dostal se k pokladu, nabral si zlata a bez úhony vyšel ven. Chudoba byla zažehnána.

Druhá pověst vypráví o selce a bříze. Jedna jindřichovská selka opouštěla o půlnoci lože a dům. Sedlák na to přišel a počkal, až se vrátí. Měla ho ráda a přiznala, že jí něco pudí k bříze rostoucí za statkem. Sedlák nechal břizu porazit. Jeho žena byla nadále nucena docházet k pařezu za noci. Sedlák nechal pařez vytrhnout a převézt na dvůr. To přineslo selce úlevu. Když však byl pařez na příkaz sedláka spálen, selka těžce onemocněla a brzy nato zemřela.

Hustopeče nad Bečvou

O původu názvu Hustopeče koluje několik pověstí. Jedna z nejvíce rozšířených pověstí vypráví, že majitel pozemků, které byly porostlé hustými lesy s četnými močály si na koni objížděl svůj nově nabytý majetek. Vtom uviděl mezi stromy v lese kouř. Poslal tedy sluhu, aby zjistil příčinu. Ten se vrátil a oznamoval: "Hus to peče". Od toho prý povstalo jméno nového panského sídla a kolem něho založené osady. Jiná pověst ale vypráví něco jiného. Jméno prý povstalo od řeky Bečvy, která se často rozvodnila a lidé říkali, že hučí, nebo husto bečí. Některé pověsti odvozují název od starého zbahnělého řečiště Bečvy "husté Bečvy". Další pověst připomíná, že Bečva měla právě u Hustopeč příležitost k neustálému měnění svého toku a k vytváření nových a nových ramen. Z toho je odvozeno Hustopeče - Ustopeče - U sto Bečev.

Zámrsky

Jméno Zámrsky má obec od roku 1881. O původu názvu obce traduje historka z doby, kdy oblast dnešních Zámrsků patřila kelečskému panství a přestože byla v jeho středu, byla pustá. Důvodem byly nepříznivé podmínky k životu lidí. Každý se tomuto místu vyhýbal a nechtěl se usadit v oblasti plné úžlabin a strání. Kelečští páni však chtěli svůj střed mít obydlený a tak zde postavili první domek pro dráha a s přinucením, často v okovech sem přiváděli osadníky, aby jim vykázali místo k obývání a k práci. Mnohdy se stalo, že dotyční z místa uprchli. Většinou je chytli a následovalo mrskání často až do "zamrskání" (do smrti utlučen).

Klokočí

Čarovný klokoč/Tajemství klokoče/Tajemný klokoč

Helena Kovářová

Jméno vsi Klokočí má původ v praslovanském základu „klok“, „klokot“, zvuku patřícímu klokotání a klapání. Existují dvě varianty, proč obec získala právě tento název. Většinou se uvádí odvození od keře klokoče zpeřeného (*Staphylea pinnata* L.), z kolektivního podstatného jména klokočí, to je mnoho klokočových keřů. Svě botanické jméno získal keř díky klapavému a hrkavému zvuku zralých semen klokoče zpeřeného v tobolce.

V nedávné době se objevila teorie, že oblast není místem původního výskytu keře, a ves byla pojmenována po klokotavém, zurčícím zvuku místního potoka (Klokočský potok někdy také Dřevěnka), na jehož svažitéch březích byly vystavěny domy původního osídlení.

O založení vsi se bohužel nedochovala žádná pověst. Ale mnoho báchorek se vztahovalo k samotnému keři klokoč, jehož tři snítky se objevily jako mluvící znamení na pečeti obce z roku 1766. Obec ji užívala ještě v první polovině 19. století. Růženec ze semen klokoče je součástí dnešních obecních symbolů (znak a prapor), které obci byly uděleny v roce 2005. Pozitivní čarovnou moc prý mělo dřevo, kořen, listí, plody i semena klokoče. Důvodem zvláštního postavení klokoče v kultuře a zvycích může být jeho příslušnost k malé čeledi klokočovitých, zahrnující už jen dva další dva východoasijské rody. Není příbuzný s žádnou z domácích dřevin.

Klokoč je poměrně nenápadný, 2 – 4 m vysoký keř, jehož listy trochu připomínají bez černý. Začíná kvést ve stáří pěti až deseti let. Rozkvétá v květnu. Jeho drobné, zvonkovité, bílé

nebo naružovělé medonosné květy visí v hroznech dolů. Plody jsou nepravidelně vějířité podlouhlé tobolky vzniklé srůstem dvou až tří plodních obalů, zelenožluté až nahnědlé barvy. Semena v nich – klokoči – jsou asi 1 cm velké „oříšky“ (botanicky). V tobolce bývá jedno, někdy dvě a vzácně i tři. Dozrávají od začátku září do poloviny října a v tobolce jemně chřestí. Semena mají soudečkovitě vějířitý tvar, světle hnědě kaštanovou nebo kávovou barvu a zvláštní lesk. Německé pojmenování „Pimperuss“ a anglické „bladdernut“ znamenají měchýřkovitý ořech. V němčině se vyskytuje také zvukomalebné „Klappernuss“ (chřastící, klapající ořech). Na britských ostrovech získal lidové jméno „St. Anthony's nut“ (oříšek sv. Antonína). Na různých místech Evropy je doloženo jeho používání při pohanských rituálech, později při křesťanských náboženských obřadech, často propojených s lidovými zvyky, které navázaly na původní rituály. Například se používal při svěcení polí.

Písemné záznamy o pěstování klokoče jsou ze 17. století, ale znám byl jistě i dříve. Klokoč se pěstoval mimo jiné pro výborné rezbářské dřevo. Vyráběly se z něj kostelní a domácí kříže i křížky a ozdoby na krk. Semena se dodnes využívají se k dekoračním účelům. Jsou velmi tvrdá a po provrtání se z nich dělaly růžence (nazývané také klokoči), v současnosti spíše náramky, náhrdelníky apod.

Hospodyňky si nechávaly na Květnou neděli světit proutky klokoče, a těmi pak před Velikonocemi vyháněly hmyz ze stavení. Svěcené proutky pomáhaly také proti vodníkovi.

Klokočková hůl zase chránila před uřknutím a nadpřirozenými bytostmi. Též zkracovala vzdálenosti. Kdo ji nosil, toho nohy nebolely a blesk do něho neuhodil.

Kouzelnou moc měly i plody klokoče sbírané 29. září. Kdo je nosil, tomu přinášely štěstí, ochraňovaly před nemocí, rozmnožovaly majetek a chránily věrnost partnera.

Prášek ze sušených klokočkových jader prý chránil před morem. Bylo nutné jíst ráno a večer topinky s olejem sypané tímto práškem a zapíjet octem. V případě, že již hlízy nebo pryskyře vyrazily, topinka se usušila a postižené místo se sypalo a octem polívalo nebo se přikládala obklad. Do třetího dne měl hnis sám vytéci.

Prachem z usušených „měšečků“ [tobolek] klokočkových se ráno a večer vykuřovala světnice a místo, kde se spávalo, což chránilo od zlého povětří a nakažení morem. Současně se v nakaženém povětří mohlo sníst neomezeně klokočkových jader.

Ovcím se do korytek měl přidávat prášek ze sušených klokočkových jader a „měchýřičků“ [tobolek] smíchaný se solí, s práškem ze sušených kopřiv (i s kořenem) a s popelem dubovým, lipovým, hruškovým a jablonoňovým. Z jara se tak mělo činit třikrát, v létě čtyřikrát, na podzim pětkrát a v zimě šestkrát. Ovce pak měly být zdravé a neměly se nenakazit se ani v sousedově nemocném stádu. Pokud se potrava ovcím a i jinému dobytku sypala podle receptu, nemohla jim prý škodit žádná čarodějnice a ani krávám odejmout mléko.

Hovězímu a ovčímu dobytek, kterému se dávala do prázdných žlabů směs z prášku sušeného klokočkového listí, otrub a soli, nemohly uškodit žádné čary. Dobytku se také dával nápoj z vařeného klokočkového kořene a listí se solí. Od velké žluči dobytka pomáhalo, když se směsi přidala mouka, otruby, prášek z chmele, zeměžluče a klokočkových zrníček.

Trochu ošidný mohl být recept, jak uvidět čarodějnici. Klokočky se měly nashírat na hřbitově na bílou sobotu nebo před svatým Filipem a Jakubem, před východem slunce dát na hlavu a čarodějnice se pak nahá zjevila na dvoře. Dotyčný ji mohl popadnout. Nechtěla-li, aby na ni pověděl, co je zač, musela se vyplatit.

V květomluvě znamená klokoč marnotratnost. Do zahrad našich předků se dostal z přírody jako pohledný, oduševnělý keř, který bylo dobré mít po ruce. Spolu s planými šeříky, jasmíny, starými odrůdami růží (stolístka, galská) býval klokoč okrasou předzahrádek. Dnes je ale ve vesnických zahradách téměř neznámý.

Podle vzpomínek pamětnice paní Jarmily Strykové rostly ve třicátých letech 20. století hojně klokočové keře za humny v plotech, hlavně za čp. 14 až 16. Ještě kolem roku 1960 se dřevina za zahradami vyskytovala. Postupně je zlikvidovaly kozy a ovce, které se zde pásly. V současné době najdeme keř v obci Klokoči v předzahrádce domu čp. 8, kam jej vysadil majitel – dlouholetý starosta Oldřich Šnajdárek.

O beranech, ovcích, vodě a klokočkovém keři (apokryf)

Marta Koniřová

Na hradě Drahotuši, jehož kameny ještě nestačily opršet a zářily novostí, od odpoledne chodili všichni po špičkách. Rozneslo se totiž rychle, že je pan Bohuš z Třeblovic (nyní z Drahotuš) po jistém jednání poněkud, inu, nenaložen. Nikomu se nechtělo být obětním beránkem jeho nevlídné nálady - a to ani netušili, jak je tohle přirovnání blízko příčině špatného rozpoložení maršálka a bývalého purkrabí královského hradu v Přerově.

Jeho paní, žena rozšafná, se až do večere zdržela jakékoliv narážky na jeho mrzoutství. Věděla, že je lepší nechat nenáladu drahotušského pána jemu samému. Ovšem stejně tak dobře věděla, že není dobré nechat ho s takovou náladou až do tmy. Pak to bude ona, kdo mu po celou noc bude nejbliž, a ani ona netoužila být obětním beránkem. Když tedy bylo po večerí a pán z Drahotuš zůstal sedět u stolu mrače se na pohár před sebou, rozhodla se prolomit mlčení.

„Dnes,“ pravila lehce, „je poněkud zamračeno.“

„Nesmysl,“ zavrčel její manžel. „Celý den byl bez mráčku a kazu...“ Zmlkl, střelil po manželce pohledem a pak zabodl oči zpět do poháru.

„Možná,“ zamručel neochotně, „že odpoledne... se trochu zatáhlo.“

„Je naděje,“ pokračovala opatrně paní, „že se brzy samo vyčásí? Či máme očekávat,“ zaváhala, „bouři?“

Bohuš z Drahotuš se zakabonil tak, až se paní polekala, že blesky a hromy začnou lítat hned.

„Tak já ti to povím,“ zaburácel najednou její manžel, až sebou trhla. „Tak já ti to řeknu, abys věděla, kde to žijeme a jaké berany tu máme!“ Uhodil pěstí do stolu, pohár poskočil a paní se z leknutí pokřížovala. Skoro jako když při bouřce uhodí skutečný blesk, napadlo ji.

Bohuš popadl pohár, ale nenapil se a znovu ho řízně postavil na stůl. Temná rána připomněla paní hrom následující blesk.

„Postavil jsem tenhle hrad,“ řekl Bohuš popuzeně. „A teď chci z téhle pohraniční divočiny udělat normální krajinu, kde by naše děti mohly - kde by chtěly vychovávat zase svoje děti. To znamená trochu to tu zvelebit. Zalidnit. Osídlit.“

Pohlédl přes stůl na svoji paní. Ta přikývla.

„Tady nedaleko je pár stavení. Stavení,“ odfrkl si posměšně. „Spíš jen přístřešky pro ovce než pořádné bydlení pro jejich majitele.“ Zvedl pohár, ale postavil ho zase zpátky.

„Tak jsem si řekl,“ pokračoval rozpálen, „že když už tu takový zárodek osídlení je, tak začnu tady a založím první ves tady. Ať ti chlapi od ovce přivedou pár dalších lidí, postaví se dvě tři další stavení, dostanou nějakou tu výhodu do začátku a první ves bude založená. Rychlé a účelné řešení.“

Ruka na poháru se ještě víc sevřela.

„A abych jim to ještě víc osladil,“ vyrazil ze sebe, „abych jim ukázal, že jsem vlídný pán a měl povzbuzující příklad pro budoucí vesničany, tak-“, pohár znovu udeřil do stolu, „tak jsem jim řekl, že si tu ves můžou pojmenovat sami!“ Vrhel na manželku rozdivočený pohled.

„A?“ špitla paní.

„No to je právě ono!“ zařval Bohuš. Paní užasle vykulila oči.

„Víš, co ti... ti berani... vybrali za jméno?“ dotazoval se zuřivě její manžel.

„Nějaké nesluš... nevhodné?“ nadhodila paní.

„Nevhodné,“ zaržál hradní pán. „To by mi nevadilo. Jenomže ty hlavy skopové si vymyslely, že prý se bude jejich ves jmenovat podle toho nejdůležitějšího, co tam mají!“

„Ovčáry?“

„Kdyby tak! To by se dalo pochopit. Ale ovčí se to týká, v tom máš pravdu. Prý že nejvíc záleží na ovcích, bez nich nemůžou žít, tak prý dají jméno podle toho, co je tu pro ovce nejdůležitější.“

Příznávám,“ připustil Bohuš mírnějším hlasem, ale mrak z jeho obličeje nemizel, „že jsem se těmi slovy zřejmě dal trochu zmást. Sama přece víš, co je tu nejvzácnější.“

Paní se omluvně pousmála. „Z ovčí znám jen vlnu, kterou předu. Co ovčím prospívá, to neznám.“

„Tohle znáš. Nikde jinde v okolí to neroste. A něco z toho používáš denně. Vlastně ne, tvůj je jiný. Ale tvoje služebnice takový růženec určitě mají.“

„Klokočkový keř?“ zvolala paní s překvapením. „Vím, že klokočková hůl ochrání před urknutím. Nevěděla jsem, že pomáhá i ovčím.“

„Hůl zrovna ne. Ovčím se dává listí a klokočkové jádro, aby jim čáry neuškodily, aby byly zdravé, silné a dlouho žily. Je to pro ovčáky poklad, nedivím se, že se usadili tady, kde roste. Dokonce si jeden keř vysadili uprostřed vesnice, tedy,“ ošil se, „uprostřed toho, co bude vesnicí, když... až... Zkrátka jsem si myslel, že vyberou jméno po klokočkovém keři.“

„Jenže oni vybrali něco jiného.“

„Tak. Prý to nejdůležitější.“ Posupně se zasmál. „Potok! Pojmenují vesnici po potoku. Taková nanicovatá věc! Říkám jim „pojmenujte vesnici po tom nejdůležitějším, jak jste říkali prve, a co je důležitější než klokočkový keř, který jinde neroste?“, jenže oni si postavili hlavu, beraní jedni. Beraní to jsou, nic jiného. Představ si, co mi na to řekli.“

Prudce se při těch slovech naklonil dopředu, takže to vypadalo, jako by je s odporem vyplivl: „Keř je to prý vzácný, ale k čemu klokočky, když bez vody ovce stejně chcípnou?“

„Ach,“ vyklouzlo paní. Lehce se zachvěla při představě, co po těch slovech asi následovalo.

„Takže... jak se ten potok jmenuje?“

Bohuš se zdál tou otázkou trochu zaskočený. „Jaký potok?“

„Ten, podle kterého se vesnice bude jmenovat.“

„Á ten. Ale ne, to sis špatně vyložila. Oni nechtějí pojmenovat vesnici jménem potoka. Jim záleží na té vodě. Že je tak pěkná a čistá. A bystrá.“

„Takže se budou jmenovat Bystřice?“

Bohuš zavrtěl hlavou. „Ne. Jim se líbí hlavně to, jak tam ta voda pěkně klokotá. Už rozumíš?“

„Ne. Ano. Vlastně..“ paní se zakoktala a zatvářila se zmateně. „Vždyť... Ať se to vezme podle keře nebo podle vody, nakonec z toho bude stejné jméno, ne? Potom na tom vlastně nezáleží. Tak proč...?“

„Záleží,“ nasupil se Bohuš. „Já chci, aby se jmenovala podle klokočkového keře.“

Paní si povzddechla. Tak tady je zakopán ten ovčácký pes! Svého muže znala opravdu dobře a věděla, že někdy je to pěkný paličák. Beran, pomyslela si. A narazil na stejné berany.

„Ovšem ty jsi jim slíbil...“ začala.

„Slíbil, a co,“ skočil jí do řeči. „Já jsem tady pán a oni měli ukázat, že to uznávají. A ustoupit,“ dodal umíněně. „Potok! Klokotání! Pchá,“ máchl znechuceně rukou. „Beraní.“

Paní už dávno zjistila, že narážet do umanuté beraní hlavy nemá smysl, jen se ještě víc zatvrdí. Zamířila proto k svému cíli oklikou.

„A nejsi vlastně rád, že to jsou takové beraní?“

„Rád?“ Znělo to dost nevěřicně.

„Tohle je opravdu ještě divoký kus země. Tady přežijí jen ti silní. Nejsi rád, že máš tak vytrvalé poddané?“

„To tedy nejsem. Nejsou vytrvalí. Jsou paličatí.“

„Houževnatí,“ opravila ho zlehka paní.

„Svéhlaví,“ stál si na svém. „Takoví mi budou jenom vzdorovat.“

„Tak si je omotej kolem prstu. Zavaž si je. Ukaž jim, že jsi vlídný pán, tak jak jsi to původně chtěl. A že jsi velký pán. Jen velký pán si může dovolit velkorysost. Nech je, ať si zvolí jméno podle vody. Až pak na tebe s něčím přijdou, můžeš jim to klidně odmítnout, protože tě nebudou moci nařknout z neoblomnosti. Vždycky budeš mít důkaz, že jsi byl vstřícný. Když volili jméno své vesnice.“

Bohuš odstrčil pohár, založil si ruce na prsou a svařtil obočí. Paní to považovala za dobré znamení. Neokřikl ji, a naslouchá.

„Ostatně,“ pokračovala vemlouvavě, „proč bys jim nemohl kývnout na tu klokotající vodu, a později pak nerozhlásit, že je to pojmenováno podle klokočkového keře?“

„Oni by řekli, že to není pravda. Že je to podle vody.“

Beran, usmála se v duchu paní. Tak neústupně hájí tu svoji cestu, že si nevšimne stezičky poblíž. „A kdo by jim to věřil?“ namítla. „Písemně to mít nebudou. Ty jsi tu pán a tvoje tvrzení víc platí.“

Bohuš neodpovídal a zamyšleně postrkoval pohár po stole. Mlčení se prodlužovalo.

„Ráno,“ řekl pak pomalu a uvážlivě, „moudřejší večera. Zítřka je taky den. Do zítřka jim třeba dojde, že si moc dovolovali a že by měli pánovi spíš vyhovět. Když aspoň naznačí, že ustupují, že - že vědí, kde je jejich místo, tak proč pak nebýt velkomyslný? Ať si tu svoji vodu mají. Koneckonců jsem jim to slíbil a šlechtic za svým slovem stojí. A vždycky pak můžu rozhlásit...“ slova přešla do nesrozumitelného brumlání.

Paní pohlédla z okna na slunce klonící se k západu a pocítila úlevu. Bouřková mračna se zdála být zažehnána. Alespoň do zítřka.

Je veliká škoda, že nebylo zaznamenáno, co se druhého dne odehrálo, co kdo řekl, co kdo odpověděl, a kdo komu nakonec ustoupil. Jisté je jen jedno. Od toho dne ona ves nese jméno Klokočí.

Hranická propast

Podle pověstí do ní na koni skočil moravský král Mojmír II. (z dějin známý jako Mojmír I.), aby totéž v noční temnotě udělali jeho pronásledovatelé z řad zrádných velmožů ohrožujících Moravu.

Další z pověstí vypráví, že propast vznikla v místech, kde se propadl do země svatební kočár rytíře Michala z nedalekého hradu Svrčova a jeho mladé ženy, bývalé vdovy po zemanovi z tvrze v blízkém Ústí, kterého prý rytíř Michal z chlépné touhy úkladně zavraždil. Novomanželé se možná propadli až do pekel a hlubokou díru ve vápenci pak zalila voda. Její tmavá hladina leží 69,5 metru pod vrcholem skalní stěny.

K Hranické propasti se také váže pověst, která vypráví o loupeživém rytíři, jehož hrad se propadl do země. Po hradu zůstala jen propast, ale ducha rytíře sedícím na ohnivém koni můžete zahlédnout o vánočních nocích, kdy hledá svůj majetek. Na Štědrý den prý můžete zaslechnout z hlubin zvuk zvonku.

